

הערכות האקדמיה לנושא האתיקה במידע בין השנים 1995-2005 / שטיינברג חיה

תקציר:

החברה שלאחר העידן התעשייתי זכתה לכינוי חברת המידע – מושג אשר מציין חברה, בה ייצור, הפצה ומניפולציות במידע הינם הפעילויות הכלכליות והתרבותיות המשמעותיות ביותר. זו חברה גלובאלית ומרושתת, אשר מאפייניה הינם אינטראקטיביות ודה צנטרליזציה. כמו כן, זו חברה המאופיינת ברמת אינטנסיביות גבוהה של מידע בחיי היומיום של מרבית תושביה, ברוב הארגונים ומקומות העבודה; באמצעות שימוש בטכנולוגיה משותפת או מתאימה לטווח רחב של פעילויות אישיות, חברתיות, חינוכיות ועסקיות, ובאמצעות היכולת להעביר, לקבל ולהחליף נתונים במהירות ממקום למקום ללא תלות במרחק.

מה שעומד מאחורי שינוי עצום ורב מימדי זה הינו התפתחותן האדירה והמואצת של טכנולוגיות המידע והתקשורת. התפתחות זו משנה את הדרך בה אנו חיים: האופן בו אנו עובדים ועושים עסקים, כיצד אנו מחנכים את ילדינו, לומדים ומקיימים מחקר, מכשירים את עצמנו, ומבדרים את עצמנו.

התפתחות זו יוצרת גלובליזציה – תהליך של מקבץ שינויים קולקטיביים כלכליים, חברתיים, טכנולוגיים, תרבותיים ופוליטיים, בו מועצמים יחסי התלות והגומלין, האינטגרציה והאינטראקציה בין בני אדם וחברות המצויים במקומות שונים.

במציאות זו, בה המידע הינו גורם מרכזי בעל חשיבות ראשונה במעלה בכל אחד מתחומי החיים, ולנוכח כל השינויים אשר הוא מחולל באמצעות טכנולוגיות מידע ותקשורת, עולה הצורך בבחינה והגדרה מחודשים של נושאים וסוגיות רבות ע"מ להיערך להתמודדות עמם כך שהאנושות תצא נשכרת מהם.

נושא חשוב מאין כמותו הוא האתיקה במידע, אשר טרם עידן המידע היה במידה מרובה בטיפול של דיסציפלינת הספרנות ואילו עתה עוסקת בסוגיות וקונפליקטים אתיים העולים מתוך השימוש במידע, בטכנולוגיות מידע ומערכות מידע והיא נושא רב ענפי אשר אומץ ופותח ע"י דיסציפלינות רבות אחרות.

כדי להיערך להתמודדות עם נושא זה, קמו ארגונים שונים, בעיקר החל משנות השמונים של המאה העשרים, אך גם לפני כן. חלקם ציבוריים וחלקם פרטיים, ביניהם ארגונים למטרות רווח וכאלו שאינם למטרות רווח, אקדמיים ושאינם אקדמיים. מטרתו של מחקר איכותי זה היא לבדוק את האופן בו מתמודדים ארגונים אקדמיים עם נושא האתיקה במידע.

לצורך זה נבחרו כ-15 ארגונים אוניברסיטאיים העוסקים בתחום האתיקה במידע. הם מהווים חלק מן המוסד האוניברסיטאי או פקולטה או מחלקה שלו וכדו', או שהם משתייכים/תוצר של שיתוף פעולה של מספר אוניברסיטאות (לפחות שתיים). הארגונים שנבחרו הינם ממקומות שונים ברחבי העולם ומשתייכים לארגון הבין לאומי: ICIE – International

Center for Information Ethics. ל-ICIE אתר, אשר ממנו נלקחו הארגונים המשתתפים במחקר, זהו אתר אקדמי בנושא אתיקה במידע, המשמש פלטפורמה לחלופי אינפורמציה על הנעשה בתחום ברחבי העולם. כמו כן הוא: נותן הזדמנות למפגשים, מעדכן לגבי פעילויות של ארגונים שונים, והוא ללא תשלום. את האתר מארח Center for Art and Media - ZKM (Zentrum für Kunst und Medientechnologie Karlsruhe): ארגון תרבותי המגיב להתפתחויות המהירות בתחום טכנולוגיות המידע ולשינויים אשר החברה עוברת, והוא משלב: ייצור, מחקר, תערוכות, אירועים, תיאום ותיעוד.

שאלות המחקר בדקו:

1. מהם הנושאים העיקריים בהם מטפלים גופים אוניברסיטאיים העוסקים בתחום האתיקה במידע: נמצא כי הארגונים מטפלים בנושאים רבים המתפרסים על פני מנעד רחב ומגוון של תחומים, אשר העיקריים שבהם הינם: חברה, גלובליזציה, משפט, עיצוב המרחב הווירטואלי, פערים דיגיטאליים, כלכלה/עסקים, ממשל ופוליטיקה, אקדמיה/מחקר, פרטיות, טכנולוגיות מידע ותקשורת (ICT) וחברה, ואתיקה יישומית ומקצועית. מבין התחומים המצוינים לעיל, התחום החברתי הוא הבולט ביותר.
2. מהן הדיסציפלינות של ארגונים אקדמיים העוסקים באתיקה במידע: נמצא כי הדיסציפלינות אליהן הם משתייכים הינן: בין תחומיים, פילוסופיה, ספרנות ומדע המידע, מחשבים, מדיניות, ציבורית וניהול, הנדסת חשמל, יחסים בין לאומיים, משפטים. הדיסציפלינה המרכזית, אליה משתייכים ארגונים היא הבין תחומית – 5 ארגונים מתוך ה-15.
3. האם קיים קשר בין דיסציפלינות הארגונים לבין הנושאים המעסיקים אותם: נמצא כי בד"כ אין קשר מובהק או בלעדי בין דיסציפלינות הארגונים לבין הנושאים בהם הם מטפלים. זאת ועוד, הנושאים המעסיקים אותם משיקים פעמים רבות לדיסציפלינות רבות אחרות מזו של הארגון.
4. כיצד יראה פרופיל של ארגון אקדמי העוסק באתיקה במידע: פרופיל הארגון שהתקבל מסכם ומשקף את הממצאים המרכזיים אשר התקבלו בבדיקת שלוש שאלות המחקר הראשונות. בכללו של דבר, זהו ארגון אשר הוקם בשנות התשעים בארה"ב, הוא מדיסציפלינה בין תחומית, תחום עיסוק - חברה, מידע וטכנולוגיות מחשב, עוסק במחקר, כאשר נושאי המחקר המרכזיים בראש ובראשונה חברתיים. עם זאת הוא מטפל בנושאים נוספים רבים ומגוונים ומשתרעים על פני מנעד רחב של תחומים.
המחקר התבצע באמצעות בדיקת אתרי הארגונים על פי 4 טבלאות:
 - א. נתונים כללים על הארגון.
 - ב. כנסים שהארגון מקיים.
 - ג. עיתונים/מקצועיים של הארגון.
 - ד. הערכת אתר הארגון.ניתן לסכם את תוצאות המחקר:

ממצא בולט ומרכזי בהיערכותה של האקדמיה לטיפול בנושא האתיקה במידע הוא הגישה הבין תחומית, אשר באה לידי ביטוי בתוצאות הבדיקות של כל שאלות המחקר. היות המידע עמוד טווח מרכזי בכל אחד מתחומי החיים מעורר דילמות אתיות רבות המקיפות מנעד נרחב של דיסציפלינות ומישורים. זאת ועוד, דילמות אתיות אלו לעיתים קרובות משיקות בו זמנית ליותר מתחום אחד. לכן, יש לתקוף אותן ממגוון זוויות ובאמצעות מספר מתודות אשר בסופו של דבר יאפשרו את יצירתה של שיטה חדשה שתספק הבנה הולמת שלהן. השימוש במספר דיסציפלינות אקדמיות ואינטגרציה בין תובנותיהן ע"מ להתמודד עם תחום האתיקה במידע הינו נחוץ, ואי אפשר בלתי, בשל מורכבותו ובשל היותו בעל היקף רחב מדי מכדי שניתן יהיה לטפל בו תוך שימוש בידע ובמתודולוגיה של דיסציפלינה אחת בלבד.

גם פילוסופיה וספרנות ומדע המידע בלטו בנוכחות כדיסציפלינות ארגונים העוסקים באתיקה במידע: 3 מתוך 15 ארגונים מגיעים מתחום הפילוסופיה. הדבר משקף את הצורך בהגדרה מחדש ובהרחבת ההגדרות הקיימות ביחס למשמעות ולטווח של מושג האתיקה בכלל והאתיקה במידע בפרט, מהו מידע ומה מאפייניו המטפיזיים והאפיסטמולוגיים, מהם היחסים שבין ההיגיון האנושי לזה של המחשב, ומהן ההשפעות החברתיות של טכנולוגיות מידע.

2 מתוך 15 ארגונים מגיעים מן הדיסציפלינה 'ספרנות ומדע המידע'. אתיקה במידע התפתחה במשך השנים כתחום בדיסציפלינה של 'ספרנות ומדע המידע'. בארה"ב תחום האתיקה במידע החל להתפתח בשנות השמונים, בתחילה בספרנות, ובמהלך השנים, הפכה לתופעה רב ענפית, בחלקה נובעת מהתלכדותן של דיסציפלינות רבות סביב סוגיות הקשורות לאינטרנט.

תופעה אשר חזרה על עצמה לעיתים קרובות בבדיקת האתרים הייתה שעל אף שבכללו, ממוצע הציון לאתר טוב, עולה כי מחד ישנו שימוש מושכל במדיה הדיגיטאלית, אך מאידך, ניצול האפשרויות הגלומות במדיה זו מוגבל ולא מספק. כך לדוגמא, אפשרויות שונות של אינטראקטיביות, כגון, קבוצות דיון ופורומים, והוספת חומר ע"י משתמשים, אינם שכיחים באתרי הארגונים. כלים אלו עשויים היו לסייע בהפיכת האתר לפלטפורמה לדיון, חילופי מידע, ואיתור מידע, בנושא האתיקה במידע.

מס' מיון בספריה :
174.9092 שטי.הע תשס"ו

מס' מערכת בספריה :
1118264